

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Т. П. ЯХНО, кандидат економічних наук, доцент
(Львівський торгово-економічний університет)

Анотація. Мета статті полягає в уточненні сутності поняття «розвиток», узагальненні результатів досліджень науковців щодо існуючих типів, видів і форм розвитку, з метою визначення змісту соціально-економічного розвитку національної економіки й формування концептуального підґрунтя для подальшого проведення об'єднаного дослідження соціально-економічного розвитку національної економіки та споживчого ринку України. **Методика дослідження.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** Узагальнено погляди науковців на сутність категорії «розвиток», на існуючі типи, форми й види розвитку, дано авторське визначення сутності соціально-економічного розвитку національної економіки. **Практична значущість результатів дослідження.** У статті обґрунтовано, що соціально-економічний розвиток національної економіки як складної системи можна трактувати як незворотні, спрямовані й закономірні зміни в національній економіці внаслідок реалізації властивих їй механізмів самоорганізації та здатності до перетворення за умови збереження відносної стійкості, джерелом і рушійною силою яких є розвиток соціально-економічного потенціалу національної економіки, що в кінцевому результаті забезпечує трансформацію відносин між економічними суб'єктами й соціальними групами населення і сприяє зміцненню соціально-політичної стабільності у країні, підвищенню рівня якості життя населення, зростанню ефективності всіх сфер діяльності національної економіки. Основні наукові положення статті можна використовувати у практиці формування моделі соціально-економічного розвитку національної економіки України та для проведення об'єднаного дослідження соціально-економічного розвитку національної економіки та споживчого ринку України.

Ключові слова: національна економіка, розвиток, модель, соціально-економічний розвиток, система.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Перехід світової цивілізації у третє тисячоліття характеризується значним динамізмом, який охопив усі сфери суспільного життя, у тому числі й економічну, унаслідок чого постійні зміни, конкуренція, пошук нового та нестандартного стають звичними явищами в повсякденному житті. За таких умов переваги розвитку мають лише ті суб'єкти, які здатні швидше пристосовуватися до цього наддинамізму. Оскільки динаміка економічних систем може бути охарактеризована в таких трьох формах, як прогрес, регрес і деградація, а трансформація позначає будь-які зміни властивостей чи перетворення виду або форми,

то саме розвиток є тим типом змін, що позначають вдосконалення та покращання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій за результатами досліджень низки науковців дозволив зробити висновок, що в науковій літературі має місце достатньо широке й неоднозначне трактування поняття «розвиток». Так, різноманітні аспекти розвитку як окремого явища досліджувались у роботах М. Вебера, Ф. Гегеля, І. Канта, К. Поппера, А. Тойнбі, Е. Трельча, М. Фуко, О. Шпенглера, К. Ясперса та ін. Що стосується економічних засад розвитку різних систем, у тому числі й національних економік, то вони досить глибоко представлені в роботах Р. Арона, Зб. Бзежинського, П. Друкера, В. Іноземцева, В. Ростоу, Ф. Фукуями, Й. Шум-

петера та ін. Крім того, проблеми економічного та суспільного розвитку людства були предметом дослідження таких відомих учених, як В. Вернадський, М. Моїсєєв, А. Печчеї, І. Пригожин. Значний внесок у дослідження розвитку економічних систем, у тому числі й національних економік, був зроблений К. Марксом і представниками радянської школи економічної теорії – Г. Батіщевим, Е. Ільєнковим, М. Лівшицом та ін.

Що стосується наукових доробок українських учених із питань розвитку різних систем, від рівня підприємства до національної економіки та суспільства загалом, то привертають увагу дослідження О. Березіна, О. Богатирьова, К. Вергал, В. Власенко, І. Вовканича, В. Гейця, В. Герасимчук, В. Гриньової, О. Гальчинського, О. Гриценко, А. Козаченко, О. Кузьміна, І. Маркіної, Л. Мельник, С. Ніколенко, В. Перебийноса, Ю. Погорелова, О. Равєнєвої, М. Рогози, В. Ткаченко, О. Чухно, Л. Шимановської-Діанич та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в уточненні

сутності поняття «розвиток», узагальненні результатів досліджень науковців щодо існуючих типів, видів і форм розвитку, з метою визначення змісту соціально-економічного розвитку національної економіки й формування концептуального підґрунтя для подальшого проведення об'єднаного дослідження соціально-економічного розвитку національної економіки та споживчого ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У тому випадку, якщо національна економіка будь-якої країни, яка є складною господарською, соціальною, організаційною, науково-технічною системою, що функціонує за відповідним механізмом і володіє сукупним економічним ефектом, який складається з окремих її потенціалів, що були накопичені у процесі функціонування [1, 2, 3, 18, 20], і представляє собою просторово визначену, національно специфічну організацію життя суспільства, не розвивається, вона приречена до занепаду, а іноді й до припинення свого існування (рис. 1).

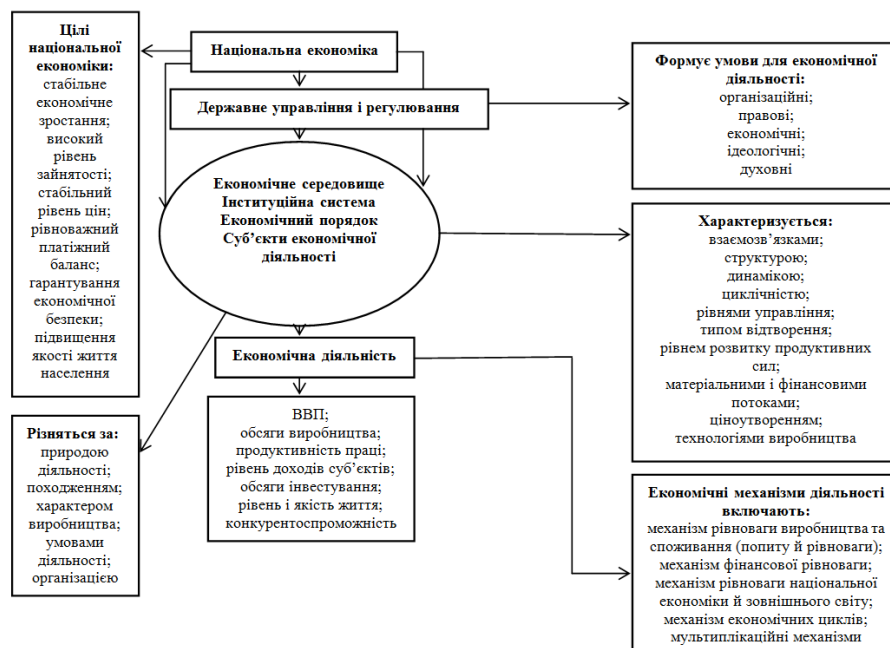

Рис. 1. Механізм функціонування національної економіки [узагальнено автором на основі [2, 3, 18, 19, 20, 25]]

Це примушує як науковців, так і практиків знаходитись у постійному пошуці та формуванні сучасних підходів, принципів, типів та моделей розвитку національної економіки з метою розв'язання протиріч, які виникають у разі переходу її в якісно новий стан та отримання нових властивостей і можливостей, що й визначило актуальність і мету подальших досліджень у цьому напрямі.

мання нових властивостей і можливостей, що й визначило актуальність і мету подальших досліджень у цьому напрямі.

Аналіз вищезазначених наукових праць дозволив зробити декілька висновків. По-перше, є розуміння того, що будь-які системи, зокрема

національні економіки й суспільство загалом, постійно розвиваються, не припиняючи при цьому ускладнюватись. По-друге, окрім збагачення науки новими підходами до визначення сутності розвитку, наукові праці представників різних філософських шкіл дозволили сформувати дві концепції розвитку систем, які нині досить чітко простежуються в сучасній емпіричній і теоретичній науці й дозволяють більш свідомо підійти до формування соціально-економічної сутності розвитку, зокрема сутності розвитку національної економіки [8, 9, 14, 16]: еволюціоністська

(стадійна) лінійна та нелінійна (плюралістично-циклічна) (рис. 2). Еволюціоністська (стадійна) лінійна концепція розвитку передбачає, що всі системи матеріального світу у процесі своєї еволюції, у тому числі й національна економіка як складна система, проходять певні стадії, переходячи з однієї форми існування до іншої. Тобто, спостерігається лінійна тенденція розвитку систем. Метою нелінійної (плюралістично-циклічної) концепції розвитку є доведення циклічного характеру розвитку систем, можливості повернення їх у процесі еволюції на попередні етапи.

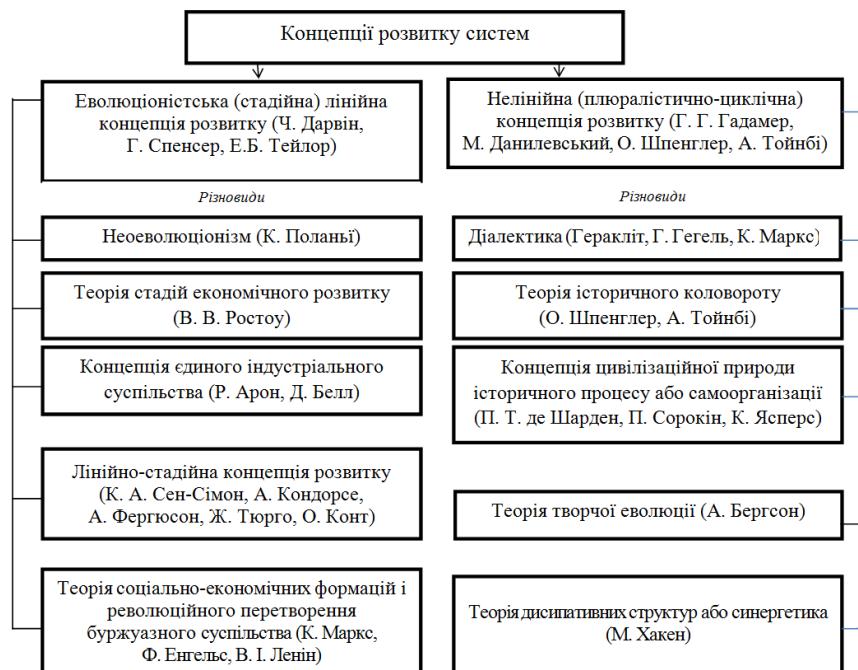

Рис. 2. Концепції розвитку систем
[систематизовано автором на основі [8, 9, 14, 16]

Ця концепція, незважаючи на те, що ідеї циклічності відстоювали ще Платон, Демокріт, Геракліт, Емпедокл, Ібн-Халдун, М. Кузанський, Н. Макіавеллі, Дж. Бруно, Т. Кампанелла, Дж. Віко та інші, нині є найбільш розповсюдженою в науковому світі й найбільш характерною для усвідомлення та пояснення сутності розвитку будь-яких систем і національної економіки, зокрема.

По-третє, вважаємо, що національна економіка країни представляє собою складну соціальну, економічну, організаційну й науково-технічну систему, в основі якої сукупність ресурсів та економічних суб'єктів, що утворюють єдине ціле (структуру), взаємопов'язані та взаємодіють між собою у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг. Узагальнення думок науковців щодо загальнонаукової сутності кате-

горії «розвиток» зокрема, «розвиток систем», дає підстави вважати, що розвиток національної економіки країни як складної системи, що охоплює весь соціально-економічний комплекс країни на регіональному та національному рівнях, представляє собою багатовимірний процес, який передбачає зміни стану економіки країни від менш задовільного до більш задовільного. Загальнонаукова сутність розвитку національної економіки виявляється в тому, що він може виступати як іманентна властивість, як принцип, як процес, як закон, як явище та як результат (рис. 3).

По-четверте, розглядаючи економічну сутність розвитку, варто зазначити, що в науковій літературі існує велика кількість тлумачень поняття «економічний розвиток», зважаючи на широку вживаність цього терміна. Аналіз цих ви-

значень дозволив зробити висновок, що науковці намагаються розкрити сутність даного поняття, з одного боку, за допомогою висвітлення різних аспектів самого процесу економічного розвитку, з іншого – на основі порівняння економічного розвитку з такими близькими категоріями, як «прогрес», «еволюція», «модернізація», «зростання» тощо, виділяючи при цьому стадії, фази, види, типи й цикли розвитку [5, 6, 11, 13, 17].

Разом із тим, як доводять інші дослідники [23, с. 187–191], економічна сутність розвитку розкривається сукупністю прогресивних і ре-

гресивних, керованих і некерованих процесів, що відбуваються в народному господарстві на мікро- та макрорівнях, результатом яких є закономірні, якісні, незворотні зміни в економічних системах та серед учасників цих систем. Саме тому, як зазначає В. А. Власенко [23, с. 187–191], розвиток соціально-економічної системи доцільно розглядати не тільки з точки зору розвитку економіки, але й у поєднанні з розвитком людини, що пояснюється складністю та існуванням певних протиріч у досліджуваних процесах.

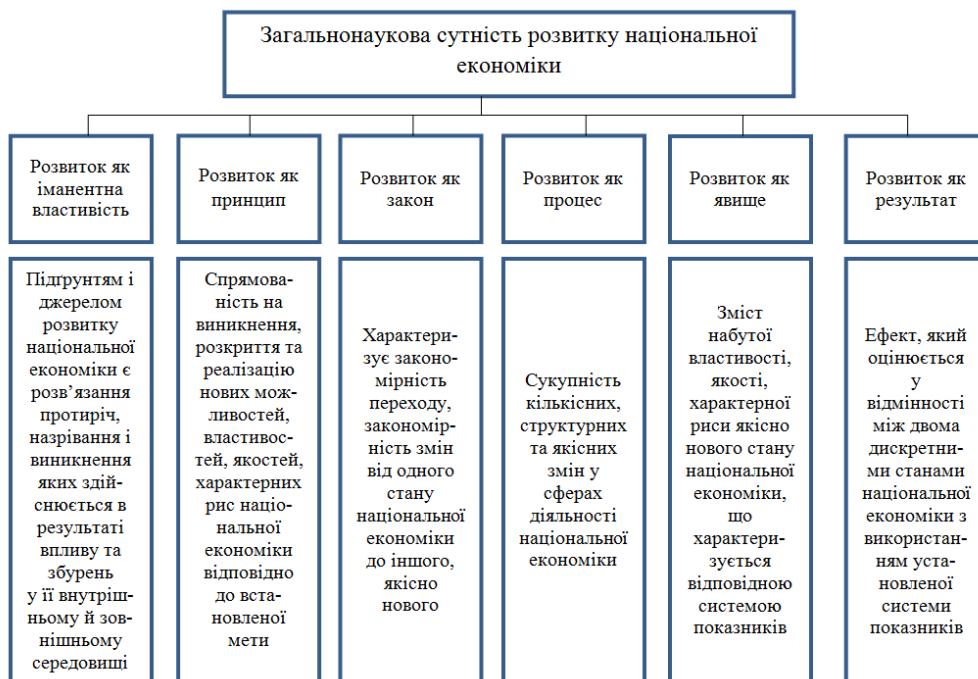

Рис. 3. Загальнонаукова сутність розвитку національної економіки

Підтвердженням цьому є і визначення сутності розвитку соціально-економічної системи, яке дає Л. М. Шимановська-Діанич: «... розвиток соціально-економічної системи слід розуміти як постійний, незворотний, цілеспрямований, закономірний та унікальний процес, який відбувається у просторі й часі, ґрунтується на відповідних принципах, є керованим, у результаті якого за рахунок, у першу чергу, якісних змін у складі, структурі та способах функціонування систем, відбувається зміна вектору її розвитку й досягається поставлена мета, а унікальність розвитку залежить від рівня розвитку людей, які представляють собою її головний елемент, їх здатності проявляти креативну та інноваційну активність, їх креативно-емоційного інтелекту» [24, с. 28].

Отже, варто зазначити, що доцільно розглядати розвиток не тільки як економічну категорію, а і як соціально-економічну категорію, тобто процес реорганізації та переорієнтації всіх складових системи, у першу чергу, економічної та соціальної, що поряд зі зростанням прибутків та обсягів виробництва сприяє якісним змінам у всіх структурах.

Таким чином, під час визначення сутності соціально-економічного розвитку національної економіки варто звернути увагу на таке:

– на думку низки науковців, термін «соціально-економічний розвиток» відображає кореляційну залежність між рівнем економічного розвитку й вирішенням соціальних проблем країни та її господарюючих суб'єктів. Під цим терміном розуміють процес трансформа-

ції відносин між економічними суб'єктами й соціальними групами населення [4, 10, 15, 25];

– крім того, є думка, що соціально-економічний розвиток – це характеристика динамічного стану системи, яка обумовлена цілями її функціонування і розвитку, а також феномен життя суспільства, що визначає «систему координат», у якому система здійснює свою життєдіяльність [12, 21, 22]; Г. Макмілан наголошує на тому, що це здатність системи підтримувати певні темпи руху та утримувати рівновагу за зовнішніх збурень. В. Г. Мельник соціально-економічний розвиток системи трактує як сукупність усіх наявних у її межах ресурсів – матеріальних і духовних, природних і трудових, як уже залучених у процеси суспільного виробництва й соціального розвитку, так і тих ресурсів, які можуть бути реалізовані та використані для зміцнення соціально-політичної стабільності, підвищення рівня якості життя населення, зростання ефективності галузей народного господарства. Я. Д. Качмарик стверджує, що соціально-економічний розвиток представляє собою цілісну сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих соціальних та економічних інститутів (суб'єктів) і відносин із приводу розподілу та споживання матеріальних і нематеріальних ресурсів, виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг. М. Р. Тимошук цей термін характеризує здатністю забезпечувати довгострокове функціонування й досягнення стратегічних цілей на основі використання системи наявних ресурсів [6, 7, 10].

Концепція соціально-економічного розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної. Економічна складова концепції розвитку заснована на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, який може бути здійснений за умови збереження сукупного капіталу. Концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів та використання екологічно-, природо-, енерго- і матеріалозберезувальних технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку та знешкодження відходів. Соціальна складова розвитку орієнтована на людину та спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ та збереження культурного. У рамках концеп-

ції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність усієї біосфери. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Усе вищезазначене дає підстави зробити остаточний висновок і вважати, що соціально-економічний розвиток – складний суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні й негативні чинники, а періоди прогресу змінюються періодами регресу. Тому соціально-економічний розвиток національної економіки як складної системи можна трактувати як незворотні, спрямовані й закономірні зміни в національній економіці внаслідок реалізації властивих їй механізмів самоорганізації та здатності до перетворення за умови збереження відносної стійкості, джерелом і рушійною силою яких є розвиток соціально-економічного потенціалу національної економіки, що в кінцевому результаті забезпечує трансформацію відносин між економічними суб'єктами та соціальними групами населення і сприяє зміцненню соціально-політичної стабільності у країні, підвищенню рівня якості життя населення, зростанню ефективності всіх сфер діяльності національної економіки.

Ураховуючи те, що в багатьох країнах світу з ринковою економікою протягом останніх століть відбувалося економічне зростання, а з ним і підвищення рівня життя населення, а також те, що економіка цих країн розвивалася нерівномірно, хоча економічний розвиток мав не хаотичний, а хвилеподібний характер (піднесення неминуче чергувалося зі спадом, інколи наставали глибокі економічні депресії з великим безробіттям), об'єктивною необхідністю виступає подальше дослідження моделей і типів соціально-економічного розвитку цих країн із метою поглиблення теорії та розробки практичних рекомендацій щодо обґрунтування найбільш імовірного варіанта моделі соціально-економічного розвитку національної економіки України, що й буде предметом подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия / Н. В. Афанасьев, В. Д. Рогожин, В. И. Рудыка. – Харьков : ИНЖЭК, 2003. – 184 с.
2. Актуальні питання розвитку економіки: теорія і практика : колективна монографія / за ред. А. О. Касич, М. М. Хоменко. – Кременчук : ТОВ «Кременчуцька міська друкарня», 2012. – 304 с.
3. Баш Х. Модель Национальной Экономике – новая экономическая система / Х. Баш. – Казань : Идел-пресс, 2011. – 160 с.
4. Богатирьев І. О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України) : автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / І. О. Богатирьев ; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – Київ, 2004. – 24 с.
5. Бурмака М. М. Дефініція поняття «розвиток соціально-економічної системи» / М. М. Бурмака // Економічний розвиток: теорія, методологія, управління : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Будапешт–Валенсія–Київ, 2013. – С. 250–251.
6. Бурмака М. М. Класифікація типів розвитку соціально-економічних систем / М. М. Бурмака // Економіка транспортного комплексу. – 2014. – Вип. 23. – С. 37–50.
7. Воронков Д. К. Розвиток підприємства: управління змінами та інновації : монографія / Д. К. Воронков, Ю. С. Погорелов. – Харків : АдвАТМ, 2009. – 436 с.
8. Горянова Л. В. История экономических учений / Л. В. Горянова. – Москва : ММИЭИФП, 2003. – 85 с.
9. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Семененка, Д. І. Коваленка. – Київ : ЦУЛ, 2010. – 360 с.
10. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства / Л. С. Запасна // Культура ра народів Причорномор'я. – 2006. – № 96. – С. 33–37.
11. Капліна А. С. Поняття «розвиток» у категоріальному апараті теорії розвитку / А. С. Капліна // Збірник наукових праць східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2012. – № 24 (2) – С. 57–64.
12. Мала Н. Т. Економічний розвиток підприємства: планування та моделювання / Н. Т. Мала, О. В. Грабельська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2012. – № 739. – С. 22–28.
13. Мельник Л. Г. Фундаментальные основы развития / Л. Г. Мельник. – Суми : Университетская книга, 2003. – 288 с.
14. Мочерний С. В. Економічна теорія / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. – Київ : Академія, 2004. – 856 с.
15. Погорелов Ю. С. Розвиток підприємства: поняття та види / Ю. С. Погорелов // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 51–59.
16. Філософія : посіб. для студ. вищих навч. закладів / [Є. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль]. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
17. Расвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Расвнева. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
18. Соціально-економічний розвиток України в умовах трансформаційних змін: виклики, тенденції, перспективи : колективна монографія / В. І. Аранчій та ін. – Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2013. – 250 с.
19. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособие / Ю. П. Сурмин. – Киев : МАУП, 2003. – 368 с.
20. Теоретичні і прикладні проблеми моделювання сталого розвитку економічних систем у 4 т. (Т. 2) : колективна монографія / за

- ред. Т. В. Орехової та ін. – Донецьк : «Сучасний друк», 2013. – 467 с.
21. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви [Електронний ресурс] / І. В. Тюха // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 5.05.2018). – Назва з екрана.
 22. Черненко В. П. Економічний розвиток підприємства: сутність та види / В. П. Черненко // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 23. – С. 116–126.
 23. Шимановська-Діанич Л. М. Організаційно-економічний механізм управління розвитком підприємств та організацій споживчої кооперації України: теорія і практика : монографія / Л. М. Шимановська-Діанич, В. А. Власенко – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2010. – 341 с.
 24. Шимановська-Діанич Л. М. Управління розвитком персоналу організації: теорія і практика : монографія / Л. М. Шимановська-Діанич. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 462 с.
 25. Шинкаренко В. Г. Дослідження сутності поняття «Розвиток соціально-економічної системи» / В. Г. Шинкаренко, М. М. Бурмака // Економіка транспортного комплексу. – 2013. – Вип. 21. – С. 73–86.
 4. Bogatyrev, I. O. (2004). *Upravlinniya rozvitkom pidpriemstva (za materialamy malyh pidpriemstv meblevoy promislovosty Ukrainy)* [Management of enterprise development (based on materials of small enterprises of the furniture industry of Ukraine)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : Evropeiskiy un.-t ainansiv, informaciyneh system, menedgmentu i biznecu [in Ukrainian].
 5. Burmaka, M. M. (2013). Definiçiya poniattiya “rozvitok socialno-ekonomichnoi sysnyemy” [Definition of the concept of “development of the socio-economic system”]. *Proceeding from Mignarodnoyi naukovopraktichnoyi konferenciya “Ekonomichniy rozvitok: teoriya, metodologiya, upravlinniya” – International scientific and practical conference “Economic development: theory, methodology, management”* (pp. 250–251). Budapesht-Valensiya-Kiyv [in Ukrainian].
 6. Burmaka, M. M. (2014). *Klasifikaciya tipiv rozvitku socialno-ekonomichnih system* [Classification of the types of development of socio-economic systems]. *Ekonomika transportnogo kompleksu – Economy of the transport complex*, 23, 37–50 [in Ukrainian].
 7. Voronkov, D. K. & Pogorelov, U. S. (2009). *Rozvitok pidpriemstva : upravlinniya zminyamy ta innovacii* [Enterprise Development: Change Management and Innovation]. Kharkiv : AdvATM [in Ukrainian].
 8. Goriyanova, L. V. (2003). *Istoriya ekonomicheskikh ucheniy* [History of economic teachings]. Moscow : MMIEIFP [in Russian].
 9. Semenenko, V. M. & Kovalenko, D. I. (2010). *Ekonomichna teoriya. Politekonomiya* [Economic theory. Political economy]. Kyiv : CUL [in Ukrainian].
 10. Zapasna, L. S. (2006). *Ekonomichna sutnist rozvitku pidpriemstva* [The Economic Essence of Enterprise Development]. *Kultura narodov Prichernomoriya – Culture of the Prichernomoriya Peoples*, 96, 33–37 [in Ukrainian].
 11. Kaplina, A. S. (2012). *Ponyattiya “rozvitok” u kategorialnomu aparati teorii rozvitku* [The concept of “development” in the categorical

REFERENCES

- apparatus of the theory of development]. *Zbirnik naukovih prac shidnoukrainckogo nacionalnogo universitetu im. V. Daliya – Collection of scientific works of the East Ukrainian National University. V. Dahl: Collection papers*, (24(2): Management, (pp. 57–64) [in Ukrainian].
12. Mala, N. T. & Grabelska, O. V. (2012). *Ekonomichnyi rozvitok pidpriemstva: planuvanniya ta modeliuvaniya [Economic Development of the Enterprise: Planning and Modeling]*. *Visnik Nacionalnogo universitetu "Lvivska politehnika" "Management ta pidpriemnictvo v Ukraini: etapi stanovlenniya i problem rozvitku" – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic" "Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Development and Development Problems"*, (739), (pp. 22–28) [in Ukrainian].
 13. Melnik, L. G. (2003). *Fundamentalnie osnovy razvitiya [Fundamental foundations of development]*. Sumi: Universitetskaiya kniga [in Ukrainian].
 14. Mocherniy, S. V. & Dovbenko, M. V. (2004). *Ekonomichna teoriya [Economic Theory]*. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].
 15. Pogorelov, U. S. (2009). **Rozvitok pidpriemstva : ponyattiya ta vidi [Development of the enterprise: concepts and types]**. *Aktualni problem ekonomiki –Actual problems of the economy*, 10, 51–59 [in Ukrainian].
 16. Prichepiy, E. M., Cherniy, A. M., Gvoadeckiy, B. D. & Chekal, L. A. (2001). *Filosofiya [Philosophy]*. Kyiv : Vidavnicхий ctntnr "Akademiya" [in Ukrainian].
 17. Raevneva, O. P. (2006.) *Upravlinniya rozvitkom pidpriemstva : metodologiya, mehanizm, modely [Management of enterprise development: methodology, mechanisms, models]*. Harkiv : INGEK [in Ukrainian].
 18. Aranchiy, V. I. (Ed.). (2013). *Socialno-ekonomichnyi rozvitok Ukrainy v umovah transformaciy nih zmin : vikliki, tendenciyi, perspektivi [Socio-economic development of Ukraine in the conditions of transformational changes: challenges, trends, perspectives]*. Poltava: TOV NVP "Ukrpromtorgservis" [in Ukrainian].
 19. Surmin, U. P. (Ed.). (2013). *Teoriya system i systemniy analiz [Theory of Systems and System Analysis]*. Poltava : TOV NVP Ukrpromtorgservis [in Ukrainian].
 20. Orehovoi, T. V. (2013). *Teoretichny i prikladni problem modeliyvanniya stalogo rozvitku ekonomichnyh system u 4 t. (T. 2) [Theoretical and applied problems of simulation of sustainable development of economic systems (Vols 1-4), (Vol. 2)]*. Doneck : Suchasniy druk [in Ukrainian].
 21. Tiuha, I. V. (2012). **Socialno-ekonomichnyi rozvitok pidpriemstva : sutnist ta vidovi proavy [Socio-economic development of the enterprise: essence and species manifestations]** *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 6. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua> (accessed 5 May 2018) [in Ukrainian].
 22. Chernenkiy, V. P. (2010). **Ekonomichnyi rozvitok pidpriemstva : sutnist ta vidi [Economic development of an enterprise: essence and types]**. *Formuvanniya rynkovoyi ekonomiky – Formation of a market economy*, 23, 116–126 [in Ukrainian].
 23. Shymanovska-Dianich, L. M. & Vlasenko, V. A. (2010). *Organozaciy no-ekonomichniy mehanizm upravlinniya rozvitkom pidpriemstv i organizaciy spojivchoiy kooperacii Ukraini: teoriya i praktika [Organizational-economic mechanism of management of development of enterprises and organizations of consumer co-operation in Ukraine]*. Poltava : RVV PUET [in Ukrainian].
 24. Shymanovska-Dianich, L. M. (2012). *Upravlinniya rozvitkom personal : teoriya i praktika [Development of Organization Personnel: Theory and Practice]*. Poltava : PUET [in Ukrainian].
 25. Shinkarenko, V. G. & Burmaka, M. M. (2013). **Doslidzheniya sutnosti ponyattiya "rozvitok socialno-ekonomichnoiy sistemy" [Investigation of the essence of the concept of "Development of the socio-economic system"]**. *Ekonomika transportnogo kompleksu – Economy of the transport complex*, 21, 73 – 86 [in Ukrainian].

Т. П. Яхно, кандидат экономических наук, доцент (Львовский торгово-экономический университет). **Подходы к определению сущности социально-экономического развития национальной экономики страны.**

Аннотация. Цель статьи заключается в уточнении сущности понятия «развитие», обобщении результатов исследований ученых о существующих типах, видах и формах развития, с целью определения содержания социально-экономического развития национальной экономики и формирования концептуальных основ для дальнейшего проведения объединенного исследования социально-экономического развития национальной экономики и потребительского рынка Украины. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких общенаучных и специальных методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** Обобщены взгляды ученых на сущность категории «развитие», существующие типы, формы и виды развития, дано авторское определение сущности социально-экономического развития национальной экономики. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обосновано, что социально-экономическое развитие национальной экономики как сложной системы можно трактовать как необратимые, направленные и закономерные изменения в национальной экономике в результате реализации присущих ей механизмов самоорганизации и способности к превращению при сохранении относительной устойчивости, источником и движущей силой которых является развитие социально-экономического потенциала национальной экономики, что в конечном итоге обеспечивает трансформацию отношений между экономическими субъектами и социальными группами населения и способствует укреплению социально-политической стабильности в стране, повышению качества жизни населения, росту эффективности всех сфер деятельности национальной экономики. Основные научные положения статьи можно использовать в практике формирования модели социально-экономического развития национальной экономики Украины и проведения объединенного исследования социально-экономического развития национальной экономики и потребительского рынка Украины.

Ключевые слова: национальная экономика, развитие, модель, социально-экономическое развитие, система.

T. Yakhno, Cand. Econ. Sci., Docent (Lviv Trade and Economic University). **Approaches to determination of the socio-economic development of the country's national economy.**

Annotation. The purpose of the article is to clarify the essence of the concept of "development", to generalize the results of researches of scientists about existing types, types and forms of development, in order to determine the content of the socio-economic development of the national economy and the formation of conceptual foundations for the further conduct of a joint study on the socio-economic development of the national economy and consumer market of Ukraine. **Methodology of research.** The solution of the tasks set in the article was carried out with the help of such general scientific and special methods of research: analysis and synthesis, systematization and generalization, a dialectical approach. **Findings.** The general views of scientists on the essence of the category "development", the existing types, forms and types of development, author's definition of the essence of socio-economic development of the national economy is given. **Practical value.** The article substantiates that the socio-economic development of the national economy, as a complex system, can be interpreted as irreversible, directed and regular changes in the national economy, as a result of the implementation of its inherent mechanisms of self-organization and the ability to transform while maintaining relative stability, the source and driving force of which is the development of the socio-economic potential of the national economy, which ultimately ensures the transformation of relations between economic entities and social groups of population and promotes socio-political stability in the country, increase quality of life of the population, the growth of the effectiveness of all areas of activity of the national economy. The main scientific articles of the article can be used in the practice of forming a model of socio-economic development of the national economy of Ukraine and conducting a joint study on the socio-economic development of the national economy and consumer market in Ukraine.

Keywords: national economy, development, model, social and economic development, system.